

Кобилянський Олег Леонідович, доцент кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ХОЛОДНА ЗБРОЯ: АСПЕКТИ ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЇ

Холодна зброя – предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для неодноразового завдання тяжких (небезпечних для життя у момент спричинення) і смертельних тілесних ушкоджень, дія яких заснована на використанні м'язової сили людини.

Умовно холодну зброю можна диференціювати за конструктивними ознаками на клинкову (кинжалі, кортики, мечі, стилети, ножі, рапіри, шаблі, шашки, шпаги, багнети тощо) і ратищну (піки, списи, рогатини, сокири), а за уражаючою дією – на колючу, рублячу, ударну і комбіновану дію (ударно-дробильну, колючо-рублячу, колючо-ріжачу, ударно-рублячу тощо). Найпоширенішою є клинкова зброя. Деякі види холодної зброї використовуються як спортивна (рапіра, шпага, спис) і нагородна (шабля) зброя.

Окремі вироби можуть бути конструктивно схожі зі зброєю і застосовуватися як такі (сокира, обробний ніж тощо), але в рамках закону вони не є зброєю, оскільки сертифіковані як господарсько-побутового та виробничого призначення.

Частина 2 ст. 263 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за носіння, виготовлення, ремонт або збут кинжалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу.

Під незаконним виготовленням необхідно розуміти створення зброї без отриманої в установленому порядку ліцензії або відновлення втрачених уражаючих властивостей, а також переробку будь-яких предметів, в результаті чого вони набувають властивостей холодної зброї.

Під незаконним збутом зазначених предметів варто розуміти їх безповоротне відчуження у власність інших осіб в результаті вчинення будь-якої протиправної угоди (оплатної чи безоплатної), тобто продаж, дарування, обмін тощо.

Встановлення в Кримінальному кодексі України відповідальності за збут і виготовлення холодної зброї викликає низку питань: яка суспільна небезпека зазначених дій з холодною зброєю, чому є відповідальність за носіння, виготовлення, ремонт або збут, але немає її за зберігання, перевезення і придбання.

Встановлюючи кримінальну відповідальність за ці дії, законодавець виходив із суспільної небезпеки названих діянь, пов'язаної насамперед з тим, що вони створюють умови для вбивств, заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю, використовуються при вчиненні розбоїв та інших тяжких злочинів.

Аналіз правозастосовчої практики показує, що при вчиненні злочинів часто використовуються різні предмети, які за своїми об'єктивними властивостями мають достатні уражаючі властивості, але не є холодною зброєю.

Необхідно констатувати і такий факт, як відсутність статистики щодо використання холодної зброї як знаряддя злочину, а також відсутність відмінностей між холодною зброєю і предметом, що використовувався як зброя при кваліфікації злочинів. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що для кваліфікації дій злочинця не має ніякого юридичного значення, чи застосовував він або використовував ніж, який визнано холодною зброєю, або ніж, який не визнано таким.

Опитування слідчих дало змогу зробити висновок, що абсолютна більшість знарядь вбивств, заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю, розбоїв – це побутові предмети (молотки, кувалди, мотузки, праски, кухонні ножі, сокири). Холодна зброя як знаряддя злочину використовується доволі рідко. Ті ж злочинці, які використовують як знаряддя злочину холодну зброю, часто не підозрюють про це. За логікою законодавця, перераховані предмети побутового призначення необхідно віднести до обмежених в обігу і заборонити їх збут і виготовлення без наявності спеціального дозволу.

Короткоклінкова холодна зброя та вироби, конструктивно схожі з нею, є предметами «подвійного призначення», тобто можуть застосовуватися для ураження цілі та використовуватися з господарсько-побутовою метою (на відміну, наприклад, від вогнепальної зброї і більшості середньо- і довгоклінкової холодної зброї). Причому ураження цілі і виконання господарських операцій забезпечують одні і ті самі елементи конструкції. Ці особливості холодної зброї породжують велику кількість проблем при проведенні експертизи. З одного боку, класифікаційні ознаки холодної зброї, що становить той чи інший вид, дуже різноманітні і, з іншого – схожі з ознаками предметів господарсько-побутового призначення. Тому складно виділити специфічні для конкретного виду зброї ознаки і відрізнити один вид від іншого, а в деяких випадках неможливо розмежувати зброю і предмети господарсько-побутового призначення.

Зазначені проблеми можуть призводити до помилкових висновків експертизи і, як наслідок, до необґрунтованого притягнення до кримінальної відповідальності.

У багатьох випадках холодна зброя продається не як знаряддя злочину, а як об'єкт колекціонування і не призначалася для використання за її основним призначенням. Виходить, що суб'єктами цих злочинів є колекціонери і особи, які спеціалізуються на виготовленні та продажу колекційної холодної зброї. – люди, які не мають злочинних задумів і не становлять небезпеки для суспільства. Навпаки, їх колекції часто являють наукову, історичну та культурну цінність.

На практиці виникають проблеми, що стосуються правової оцінки дій особи, коли вона збуває предмет, не знаючи про його приналежність до холодної зброї, або виготовила знаряддя для виконання інших дій, не пов'язаних з нанесенням тяжких і смертельних тілесних ушкоджень людині.

Якщо громадянин придбав холодну зброю на законних підставах, а подарував, не маючи злого умислу, тобто збув, що незаконно, то він став злочинцем. А якщо він подарував кухонний ніж, а цим ножом потім зарізали людину, то з точки зору закону дарувальник не винен.

Отже, особлива небезпека холодної зброї у порівнянні зі схожими з нею виробами побутового призначення існує виключно на папері у вигляді норм кримінального законодавства.

В умовах, коли кримінальний закон відносно холодної зброї та предметів, що використовуються як холодна зброя, не робить різниці, дані види злочинів можуть бути декриміналізовані як такі, що не становлять великої суспільної небезпеки. Фактично дані статті захарашують Кримінальний кодекс, оскільки вони малоефективні і не діють.

Наявна очевидна невідповідність суспільної небезпеки холодної зброї тій небезпеці, яку їй приписує законодавець. Збут холодної зброї за ступенем своєї суспільної небезпеки дорівнює збуту кухонного ножа або сокири. Тому, на наш погляд, виготовлення і збут холодної зброї необхідно декриміналізувати.

Незважаючи на заборону збуту холодної зброї, її абсолютно вільно можна придбати в будь-якому антикварному магазині або на тематичних сайтах в мережі Інтернет, в тому числі металеві ножі, які за своїми конструктивними особливостями можуть бути використані тільки як зброя.

З огляду на специфіку холодної зброї як окремого об'єкта правового регулювання, варто визнати, що дана зброя втратила достатню небезпеку для необхідності її законодавчого відмежування від конструктивно схожих зі зброєю виробів, інших предметів призначених або пристосованих для нанесення ушкоджень людям і побутових предметів, які можуть бути використані для заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю або смерті людини, оскільки холодна зброя менш небезпечна, ніж види пневматичної і сигнальної зброї, які купують без ліцензії, і конструктивно подібні зі стрілецькою зброєю виробу, а також не представляє більшої небезпеки, ніж конструктивно подібні з холодною зброєю виробу та побутові предмети, що знаходяться у вільному обігу, при цьому частина видів холодної зброї може використовуватися як побутові предмети (сучасні багнети-ножі, мисливські ножі загального призначення, ножі для виживання тощо).

Володіння холодною зброєю, її носіння, передача, збут або виготовлення, є небезпечними діяннями в таких самих випадках, в яких становлять небезпеку зазначені дії з предметами, не віднесеними до зброї, тому існують рівні обмеження і заборони на обіг будь-якої зброї та інших предметів, які можуть становити небезпеку для життя і здоров'я людини в певних місцях (місцях позбавлення волі, об'єктах транспорту тощо), і поділ ступеня відповідальності тільки за ознакою віднесення предмета до холодної зброї не відповідає здоровому глузду, порушує принцип справедливості і не сприяє боротьбі зі злочинністю.